ВРАХУВАННЯ ЗАТРИМКИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Вигівська Катерина Сергіївна
здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю «Спеціальна освіта»
Бутузова Лариса Петрівна
кандидатка психологічних наук, доцентка
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі є одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти. Особливої уваги потребує формування готовності до шкільного навчання у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку (ЗМР), оскільки мовленнєві труднощі можуть впливати на засвоєння навчальної інформації, спілкування з однолітками та дорослими,

розвиток пізнавальної активності й адаптацію до нових умов. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти [2], важливими результатами дошкільної освіти є сформованість різних компетентностей дитини, зокрема комунікативно-мовленнєвої, пізнавальної та соціально-громадянської. І. Паласевич [1] розглядає мовленнєву готовність старших дошкільників як сукупність фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної компетентностей. А. Ямпольська та Л. Перетяга [3] досліджують особливості формування мовленнєвої готовності дітей із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня до навчання у школі. У своїй праці авторки наголошують на важливості цілеспрямованої роботи над мовленнєвими навичками як передумови успішної адаптації дитини до шкільного навчання. Водночас актуальним залишається питання комплексного врахування мовленнєвих особливостей дітей під час оцінювання їхньої загальної готовності до школи.Метою публікації є визначення основних особливостей готовності старших дошкільників із затримкою мовленнєвого розвитку до шкільного навчання, аналіз стану сформованості її основних складників та обґрунтування напрямів корекційно-розвиткової роботи з такими дітьми.

Для розгляду практичного аспекту проблеми було розроблено модель діагностичного дослідження.Дослідження проводилося в умовах закладу дошкільної освіти та охопило 10 дітей старшого дошкільного віку 5–6 років із затримкою мовленнєвого розвитку, серед яких було 6 дівчаток і 4 хлопчики. У дітей спостерігалися труднощі звуковимови, недостатній розвиток словникового запасу, граматичної будови та зв’язного мовлення. Під час дослідження увага приділялася визначенню рівня мовленнєвої, пізнавальної, мотиваційної та соціально-комунікативної готовності дітей до навчання у школі Запропонована діагностична модель передбачала оцінювання чотирьох основних критеріїв готовності до школи: мовленнєвого, пізнавального, мотиваційного та соціально-комунікативного. Для кожного критерію передбачено відповідні діагностичні завдання, спрямовані на виявлення індивідуальних можливостей дітей та труднощів, які можуть виникати під час підготовки до шкільного навчання.

Мовленнєвий критерій передбачав оцінювання словникового запасу, граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення та фонематичного сприймання. Для його визначення запропоновано такі завдання, як складання розповіді за сюжетною картинкою, переказ короткого оповідання, добір слів за певною ознакою, визначення першого та останнього звука у слові. Пізнавальний критерій охоплював особливості уваги, пам'яті, мислення та розуміння словесних інструкцій. Мотиваційний критерій був спрямований на визначення зацікавленості дитини майбутнім навчанням, позитивного ставлення до школи та бажання виконувати навчальні завдання. Соціально-комунікативний критерій передбачав оцінювання вміння вступати в контакт, підтримувати діалог, висловлювати власні потреби та взаємодіяти з однолітками.

За результатами запропонованої діагностичної моделі визначалися три рівні сформованості кожного критерію: високого, середнього та низького. Високий рівень характеризувався достатньою сформованістю відповідних умінь і

здатністю дитини самостійно виконувати запропоновані завдання. Середній рівень передбачав наявність певних умінь, однак із періодичною потребою в допомозі дорослого. Низький рівень характеризувався значними труднощами під час виконання завдань, недостатньою сформованістю відповідних навичок та необхідністю постійної підтримки педагога.

У межах проведеного емпіричного дослідження було виявлено такий розподіл вибірки за визначеними критеріями.

Таблиця 1. Рівні сформованості основних складників готовності до школи

Критерії	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Мовленнєвий	10% (1 дитина)	30% (3 дитини)	60% (6 дітей)
Пізнавальний	20% (2 дитини)	50% (5 дітей)	30% (3 дитини)
Мотиваційний	40% (4 дитини)	40% (4 дитини)	20% (2 дитини)
Соціально-комунікативний	20% (2 дитини)	50% (5 дітей)	30% (3 дитини)

Аналіз представлених показників засвідчив найбільшу вираженість труднощів у мовленнєвому складнику готовності до школи. Так, умовно 60% дітей (6 осіб) продемонстрували низький рівень його сформованості, 30% (3 дитини) - середній і лише 10% (1 дитина) - високий. Це можна пояснити тим, що дітям із затримкою мовленнєвого розвитку може бути складно самостійно будувати зв'язні висловлювання, добирати потрібні слова, правильно узгоджувати їх у реченнях та переказувати почуту інформацію. Особливі труднощі можуть виникати під час виконання завдань, які потребують розгорнутої словесної відповіді.

За пізнавальним критерієм 30% дітей (3 особи) мали низький рівень, 50% (5 дітей) - середній і 20% (2 дитини) - високий. Такі показники вказували на можливі труднощі під час запам'ятовування словесної інформації, розуміння багатокомпонентних інструкцій та виконання завдань, які потребують послідовного мислення. Водночас важливо враховувати, що мовленнєві труднощі не обов'язково свідчать про недостатній рівень інтелектуального розвитку дитини.

Дещо кращі результати спостерігалися за мотиваційним критерієм. Так, 40% дітей (4 особи) мали високий рівень, 40% (4 дитини) середній та 20% (2 дитини) низький. Це дає змогу припустити, що навіть за наявності мовленнєвих труднощів дитина може виявляти інтерес до школи, позитивно ставитися до майбутнього навчання та бажати виконувати завдання, запропоновані дорослими. Отже, мотиваційна готовність не завжди безпосередньо залежить від рівня сформованості мовленнєвих умінь.

За соціально-комунікативним критерієм 20% дітей (2 особи) демонстрували високий рівень, 50% (5 дітей) - середній та 30% (3 дитини) - низький. Можливими труднощами були недостатня ініціативність у спілкуванні, складність самостійного формулювання запитань, прохань та відповідей, а також підтримання діалогу з однолітками. Водночас за сприятливих умов і належної підтримки дорослих діти можуть активно долучатися до спільної діяльності та поступово розвивати комунікативні вміння.

Отримані дані дозволяють окреслити певні тенденції у готовності дошкільників із ЗМР до шкільного навчання та дають підстави визначити основні напрями подальшої корекційно-розвиткової роботи. Насамперед необхідно приділяти увагу розвитку зв'язного мовлення, збагаченню словникового запасу, формуванню граматично правильного мовлення та розвитку фонематичних процесів. Для цього доцільно використовувати переказування коротких оповідань, складання розповідей за сюжетними картинками, дидактичні ігри на добір слів, визначення звуків у словах та побудову речень.

Не менш важливим є розвиток пізнавальних процесів і комунікативних умінь. Доцільно застосовувати ігри на розвиток уваги та пам'яті, вправи на встановлення послідовності подій, виконання словесних інструкцій, сюжетно-рольові ігри «Школа», «Бібліотека», «Магазин». Такі завдання сприятимуть формуванню самостійності, уміння взаємодіяти з іншими та впевненості дитини у власних можливостях.

Отже, аналіз проблеми та запропонована модель діагностики та тенденції у результатах емпіричного дослідження підтверджує важливість урахування мовленнєвих особливостей старших дошкільників під час формування їхньої готовності до шкільного навчання. Найбільшої уваги потребує мовленнєвий складник, оскільки його недостатня сформованість може ускладнювати засвоєння навчального матеріалу та взаємодію дитини з оточенням. Перспективою подальших досліджень є практична апробація діагностичної програми та розроблення комплексу корекційно-розвиткових занять, спрямованих на формування готовності до школи у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.

Список використаних джерел

1. Паласевич, І. Л. (2020). Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі як лінгводидактична проблема. Педагогічні науки: теорія та практика, (2), 220–226. https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-2-34
2. Міністерство освіти і науки України. (2021, 12 січня). Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) (Наказ № 33). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21
3. Ямпольська, А., & Перетяга, Л. Є. (2021). Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників із ЗНМ ІІІ рівня до навчання у школі. У Харківський природничий форум: матеріали IV міжнародної конференції молодих учених (с. 85–87). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.